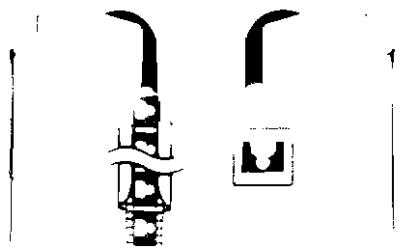

Δρ. Γεωργίου Νεκταρίου Άθ. Λόη

**ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ
ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ**

**Ό αντίκτυπος τής ίδρύσεως τής Βουλγαρικής
Έξαρχίας (1870) στό πριγκιπάτο τής Σερβίας.**

*Ανάτυπο από τή δημοσίευση τής 31^{ης} Οκτ. & 7^{ης} Νοεμ. 2008
"ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΟΣ" Πατρών*

Ὁ ἀντίκτυπος τῆς ἰδρύσεως τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (1870) στό πριγκιπάτο τῆς Σερβίας.

Ἀρχές τοῦ 19^{ου} αἰώνα οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν νά δείχνουν τά πρῶτα σημεῖα ἀφύπνισης τῆς ἐθνικῆς τους συνειδήσεως. Συνειδητοποίησαν δέ ὅτι ἡ ἐθνική συγκρότηση κράτους θά μπορούσε εὐκολότερα νά γίνει μέσω τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας¹, ἡ ὁποία θά ὑπηρετοῦσε πολλούς στόχους. Ἀρχικά ὡς κεφαλή τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος θά μεριμνοῦσε γιά τήν παιδεία τοῦ Βουλγαρικοῦ γένους, θά ἐνίσχυε τή χρήση τῆς βουλγαρικῆς γλώσσας, θά τόνιζε τήν ἐθνική συνείδηση, θά δημιουργοῦσε τήν ὑποδομή γιά τήν ὀργάνωση τοῦ νέου κράτους, θά πληροφοροῦσε τά ὑπόλοιπα Εὐρωπαϊκά κράτη γιά τόν ὑπόδουλο χριστιανικό βουλγαρικό λαό καί κυρίως τά ὄρια τῆς Ἐκκλησίας θά ἀποτελοῦσαν τό πρόπλασμα τῆς συγκροτήσεως τοῦ μελλοντικοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Ἔτσι, μετά τό 1820 ἀρχίζουν νά ἐμφανίζονται οἱ πρῶτες ἀντιδράσεις τῶν Βουλγάρων κατά τῶν ἀρχιερέων τοῦ

¹ Ἡ πτώση τῆς πόλεως τοῦ Τυρνόβου, τό ἔτος 1393, στά χέρια τῶν Ὀθωμανῶν ἐσήμανε οὐσιαστικά καί τή διάλυση τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο γιά νά σώσει ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπό τήν Ἐκκλησία αὐτή, ὄρισε ὡς τοποτηρητὴ σ' αὐτήν τόν Μαυροβλαχίας Ἱερεμία, ἐπειδὴ ἡ μητρόπολις του γειτνίαζε μέ τή Βουλγαρία καί στή συνέχεια τήν ἀναδιοργάνωσε (1415) καί ὄρισε σ' αὐτήν Μητροπολίτη.

Οικουμενικού Πατριαρχείου, οι οποίες σιγά-σιγά κλιμακώονταν².

Μέ “Χαττισεφ” – διάταγμα – τό 1839, που εξέδωσε ο σουλτάνος και μέ τό όποιο αναγνώριζε σ’ όλους τους ύπηκόους τό σεβασμό και τήν Ισότητα έναντι του νόμου άνεξαφγήτως θρησκεύματος, δίνεται στους Βουλγάρους ή δυνατότητα για άκόμα μεγαλύτερες κινήτοποιήσεις. Βούλγαροι κληρικοί μέ

² Τό Οικουμενικό Πατριαρχείο μετά τήν διακοπή λειτουργίας του Πατριαρχείου Πεκιού 1766 (Σερβική Έκκλησία) και τής Αρχιεπισκοπής Αχρίδος 1767 (Βουλγαρική Αρχιεπισκοπή) μετατράπηκε σέ άμεσο και άνώτατο θρησκευτικό ήγέτη όλων των ορθοδόξων Νοτίων Σλάβων. Κατά τή διάσκευα τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι άνώτεροι κληρικοί στό βουλγαρικό χώρο ήταν κυρίως έλληνικής καταγωγής. Έτσι οι Βούλγαροι μετά τό 1820 βρήκαν τήν ευκαιρία και άρχισαν νά κατηγορούν τους Έλληνες ότι μονοπωλούσαν όλα τά άνώτατα έκκλησιαστικά αξιώματα και μάλιστα ότι εφάρμοζαν πολιτιστικό ιμπεριαλισμό χρησιμοποιώντας μόνο τήν έλληνική γλώσσα στα σχολεία, στή Θεία Λειτουργία και καταστέφοντας έτσι άρχαιο βουλγαρικό χειρόγραφο έπεφτε στα χέρια τους. Δυστυχώς κάποιες από τίς κατηγορίες αυτές είναι άληθινές, κάποιες φυσιολογικές για τήν εποχή και άναπόφευκτες και κάποιες άλλες άπόλυτα ψευδείς και άπαραδέκτες όπως για παράδειγμα τής καταστροφής διαφόρων χειρογράφων. Είναι λάθος νά προσταθούμε νά ερμηνεύουμε τό παρελθόν μέ θρους του παρόντος και αυτό, γιατί τήν περίοδο τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν τελείως διαφορεική ή κατάσταση. Μορφωμένος Βούλγαρος ήταν αυτός που μιλούσε ελληνικά ή τουλάχιστον μπορούσε νά καταλαβαίνει και νά χρησιμοποιεί κάπως τήν ελληνική γλώσσα. Η σημαντικότερη έμπορική γλώσσα ήταν ή ελληνική. Ακόμα και ένας γάλλος περιηγητής, τό 1840, έπισημαίνει ότι: “σέ όλόκληρα τά Βαλκάνια τά καλύτερα έμπορικά καταστήματα....τά καλύτερα σχολεία άνήκουν σέ Έλληνες. Ο Έλληνας είναι ο mens agitanus polemi – ή πνευματική μαγιά όλης τής Ανατολής. Όπου δέν ύπάρχει επικρατεί ή βαρβαρότητα”. Σταφριανού Α, Τά Βαλκάνια – άπό τό 1453 και μετά, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 703.

σελ. 2

υπόμνημα, τό έτος 1844, προς τήν Υψηλή Πύλη ζητούν νά έχουν στις επαρχίες τους άρχιερείς άπό τήν έθνότητα τους, νά ιδρύουν δικά τους σχολεία, νά τυπώνουν βιβλία και έφημερίδες στή γλώσσα τους, νά έχουν δική τους εκκλησία στήν Κωνσταντινούπολη³, στις βουλγαρικές πόλεις νά συγκροτούν δικαστήρια άπό Βουλγάρους και Μουσουλμάνους και νά έχουν δική τους άντιπροσωπεία στήν Κωνσταντινούπολη, άνεξάρτητη άπό τό Πατριαρχείο, ή όποία θά εκθέτει όλες τίς άνάγκες του λαού κατευθείαν στήν Υψηλή Πύλη. Όμως ή άνωτέρω ένέργεια δέν είχε κανένα άποτέλεσμα. Παρόλα αυτά οι Βούλγαροι τής Κωνσταντινούπολης μετά άπό συντονισμένες ένέργειες και διαπραγματεύσεις (1845-1849) πέτυχαν τήν έκδοση σουλτανικού φερμανιού, τό όποιο επέτρεπε νά κτισθεί βουλγαρικός ναός στή συνοικία Φανάρι. Τό Οικουμενικό Πατριαρχείο βοήθησε στήν άνέγερση αυτού του ναού που είναι άφιερωμένος στον Άγιο Στέφανο, τά έγκαίνια του όποού έγιναν στις 11 Οκτωβρίου 1849.

Οι άντιδράσεις των Βουλγάρων συνεχίζονταν και Ιδιαίτερα στό Τύρνοβο, στό Λόβετς, στή Βράτζα, στό Βιδύνιο, στό Σάμοκοβο, στή Σόφια, στήν Ανδριανούπολη και στήν Άχρδα. Έτσι, οι μεμονωμένες άρχικά άντιδράσεις άρχισαν νά λαμβάνουν παμβουλγαρικό χαρακτήρα. Στις τάξεις του βουλγαρικού κινήματος είχαν διαμορφωθεί δύο τάσεις. Η πρώτη ύποστήριζε τήν

³ Τήν περίοδο αυτή στήν Κωνσταντινούπολη εργάζονταν και εψμερούσαν ως ραύτες, κηπουροι και έμποροι περίπου τριάντα-σαράντα χιλιάδες Βούλγαροι.

σελ. 3

απόσχιση από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ενώ η δεύτερη ήθελε μία περιορισμένη εκκλησιαστική ανεξαρτησία. Τελικά επικράτησαν αυτοί οι οποίοι ήθελαν την απόσχιση. Την ημέρα του Πάσχα (3 Απριλίου 1860) ο Μακαριουπόλεως Γλαρίων στη λειτουργία, στην εκκλησία του Αγίου Στεφάνου, δέν μνημόνευσε το όνομα του Πατριάρχη, ως ὄφειλε, αλλά το όνομα του σουλτάνου και “πάσαν επισκοπὴν ὀρθοδόξων”.⁴ Τοῦτο ἐσήμαινε διακοπὴ κοινωνίας μετὰ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἄρα ἀπόσχιση ἀπ’ αὐτό. Ἔτσι, ὁ Γλαρίων ἐπέθετο ἐπικεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Βουλγάρων, σὴν ὁποία προσχώρησαν καὶ ὁ πρῶτον Βελισσοῦ Αὐξέντιος, ὁ Σόφιας Γεδεών καὶ ὁ Φιλιππουπόλεως Παΐσιος (ἐλληνικῆς καταγωγῆς), ἀφ’ οὗ προηγουμένως ὑπέβαλαν παραίτηση στὸ Πατριαρχεῖο. Ὁ Γλαρίων σὴν ἀπολογία του δήλωσε ὅτι μετὰ τὴν πράξη αὐτὴ ἐξέφραζε τὰ αἰσθήματα τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ.

Ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Β΄ (1860-1863) συγκάλεσε Σύνοδο ἣ ὁποία στίς 24 Φεβρουαρίου 1861, παρουσία τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἀλλὰ καὶ Βουλγάρων ἀρχιερέων, καθαίρεσε τοὺς πρωταγωνιστὲς τῆς ἀνταρσίας καὶ γιὰ νὰ ἰκανοποιήσει τοὺς Βουλγάρους προέβη σὲ κάποιες παραχωρήσεις. Σημαντικότερες ἀπ’ αὐτὲς ἦταν: Νὰ προτιμᾶται βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἀρχιερέας σὲ καθαρῶς βουλγαρικῆς ἐπαρχίαι, ἕνας ἢ δύο Βούλγαροι μητροπολίτες νὰ ἀποτελοῦν μέλη τῆς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νὰ

⁴ Γόνη Δημ., Ἱστορία τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Βουλγαρίας καὶ Σεβρίας, Ἀθήνα 2001, σ. 129.
σελ. 4

ἰδρυθεὶ βουλγαρικὴ Θεολογικὴ Σχολή, νὰ χρησιμοποιεῖται ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα σ’ ὅλα τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα, τὸ δικαίωμα στὰ βουλγαρόπουλα νὰ φοιτοῦν στῆ Θεολογικὴ Σχολή τῆς Χάλκης καὶ στίς βουλγαρικῆς ἐπαρχίαι ἢ τέλεση τῆς θείας λατρείας νὰ γίνεται στῆ βουλγαρικὴ γλῶσσα.⁵

Ὅμως οἱ ἀνωτέρω ἀποφάσεις τῆς Συνόδου δέν ἰκανοποίησαν τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1861 ὑπέβαλαν στὴν Ὑψηλὴ Πύλη σχέδιο 8 ἄρθρων γιὰ τὴν ἐπίλυση τοῦ ζητήματος. Μὲ τὸ κείμενο αὐτὸ οἱ Βούλγαροι ἔδιναν στὸν ἐκκλησιαστικὸ τους ἀγῶνα ἕναν ἀπόλυτα φυλετικὸ χαρακτηριστῆρα καὶ δέν ἔκρυβαν τίς προθέσεις τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη δέν ἦταν καὶ τόσο εὐκόλο, σὴν πράξη, νὰ ἐκλεγείαι ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ μητροπολίτης στίς λεγόμενες “μεικτῆς” ἐπαρχίαι, ἀπὸ τὸ πλειοψηφοῦν ἔθνος καὶ αὐτὸ γιὰτὶ θὰ μετατρέπονταν οἱ ἐπαρχίαι σὲ πεδία συγκρούσεων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Β΄ τὸ ἔκρινε ὡς ἀπαράδεκτο.

Μία δεύτερη προσπάθεια συμβιβασμοῦ ἔγινε τὸ 1862. Οἱ Βούλγαροι ὑπέβαλαν ἀίτηση, τὸ Μάρτιο τοῦ 1862, στὸ νέο μεγάλο βεζύρη Φουάτ πασά πρὸς ἐπίλυση τοῦ ζητήματος. Ὁ βεζύρης συγκρότησε μίαν δεκαμελῆ ἐπιτροπὴ ἀπὸ πέντε Ἑλλήνες καὶ πέντε Βουλγάρους, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Ἰωακείμ Β΄ θὰ ἐξέταζε τὸ σχέδιο. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐργάστηκε περίπου δύο ἔτη, ἀλλὰ δέν ἔφερε κανένα ἀποτελεσμα. Οἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Πατρι-

⁵ Ταρνανιτὴ Ἰωάν., Ἱστορία τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 91.

αρχείου έστιάζονταν στή συμμετοχή τών Βουλγάρων στήν Τερά Σύνοδο καί στήν έκλογή τών αρχιερέων.

Οί προσπάθειες προσεγγίσεως συνεχίστηκαν καί επί πατριαρχίας Σωφρονίου Γ' (1863-1866). Όμως τά πράγματα είχαν οδηγηθεί σ' επικίνδυνο σημείο γιά τήν ένότητα τής Όρθοδόξου Έκκλησίας.

Τό 1867 ό Γρηγόριος ΣΤ' επανήλθε στόν πατριαρχικό θρόνο (1867-1871) καί παρ όλες τίς προσπάθειες γιά τήν επίλυση του βουλγαρικού ζητήματος οί απόψεις συνέχισαν νά διαφέρουν ούσιωδώς. Τελικά τη λύση αποφάσισε νά δώσει τό Ύπουργείο Έξωτερικών της Τουρκίας καί αυτό γιατί δέν ήθελε νά χάσει τόν έλεγχο τής καταστάσεως. Έτσι, στίς 15 Οκτωβρίου 1868 διαβίβασε στό Πατριαρχείο δυό σχέδια επίλυσεως του βουλγαρικού ζητήματος, τονίζοντας ότι έπρεπε νά γίνει δεκτό τό ένα από τά δυό. Μεταξύ τους τά δυό σχέδια δέν είχαν ούσιαστικές διαφορές. Η Βουλγαρική Έξαρχία πού θά ίδρυόταν θά είχε τήν έδρα της στήν Κωνσταντινούπολη καί όχι στήν Βουλγαρία. Στίς μεικτές έπαρχίες θά υπήρχαν καί Έλληνες καί Βούλγαροι αρχιερείς (ό μητροπολίτης θά ανήκε στήν πλειοψηφία, ένω οί υπ' αυτόν επίσκοποι θά επιλέγονταν μέ βάση τήν άρχή τής πλειοψηφίας). Η πρωτοβουλία τής Ύψηλης Πύλης δέν ήταν τυχαία. Δέν επιθυμούσε μόνο νά ξευμενίσει καί νά προσεταιρισθεί τούς Βουλγάρους, αλλά καί νά δημιουργήσει προβλήματα μεταξύ Βουλγάρων καί Έλλήνων. Άν εφαρμόζονταν τά σχέδια αυτά, θά δημιουργούνταν μέσα στά όρια τής Όθωμανικής Αυτοκρατορίας δυό Όρθόδοξες

Έκκλησίες, οί όποιες θά βρίσκονταν σέ συνεχή σύγκρουση, τό κύρος του Οικουμενικού Πατριαρχείου θά κλονιζόταν σημαντικά, θά αποκλειόταν κάθε μελλοντική συμμαχία Έλλήνων καί Βουλγάρων κατά τών Τούρκων, άφού οί λαοί αυτοί θά βρίσκονταν συνεχώς άντιμέτωποι καί θά έξουδετερωνόταν ό μεσολαβητικός ρόλος τής Ρωσίας μεταξύ τών δυό όμόδοξων λαών.⁶

Ό Πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ' απέρριψε καί τά δυό σχέδια ως άντικανονικά, διότι δημιουργούσαν μία νέα κατάσταση πραγμάτων, δυό εκκλησιαστικές κεφαλές μέσα στήν ίδια έπαρχία.

Τά πράγματα έξελίσσονταν ευνοϊκά γιά τή βουλγαρική πλευρά, έπειδή ή Τουρκική Κυβέρνηση ήταν διατεθειμένη νά λύσει αυτή τό πρόβλημα καί ή ρωσική διπλωματία συμφωνούσε νά ίκανοποιηθοϋν τά αιτήματα τών Βουλγάρων. Έτσι, ή πολυπόθητη ήμέρα γιά τούς Βουλγάρους ήδη είχε φτάσει. Στίς 28 Φεβρουαρίου 1870 ό σουλτάνος έξέδωσε Φιρμάνι, μέ τό όποιο ίδρυόταν ανεξάρτητη Βουλγαρική Έκκλησία.⁷ Τό Φιρμάνι περιείχε 11 άρθρα.⁸ Έπικεφαλής τής Έκκλησίας όρίστηκε Έξαρχος (ό έχων τά πρεσβεία μητροπολίτης), ό όποιος θ' άσκούσε τά καθήκοντα του προέδρου στή Σύνοδο. Έσωτερικός

⁶ Γόννη Δημ., ό. π., σσ. 138-139.

⁷ Σχετικά μέ τήν όλη πορεία καί εξέλιξη του Βουλγαρικού ζητήματος βλ. Άγγελόπουλου Άθ., Ό Κόσμος τής Όρθοδοξίας στά Βαλκάνια Σήμερα - Η Έτεροδιδασκαλία του Φυλετισμού κατά τά "ΕΠΤΑΡΧΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ 1852-1873, ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ 1908", Θεσσαλονίκη 1995.

⁸ Άγγελόπουλου Άθ., ό. π., Φιρμάνιον περί βουλγαρικής Έξαρχίας, σσ. 415-419.

Κανονισμός θά ρύθμιζε τήν ὀργάνωση καί τή λειτουργία τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας καί ὀρισμένα ἄλλα ἄρθρα περιγράφουν τίς σχέσεις μεταξύ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Σημαντικότερο ὄλων θεωρεῖται τό ἄρθρο 10 ὅπου στό πρῶτο μέρος ἀναφέρονται οἱ μητροπόλεις πού παραχωροῦνται στή Βουλγαρικῆ Ἐξαρχία καί στό δεύτερο μέρος οἱ προϋποθέσεις γιά τήν ἀπόσπαση νέων ἐπαρχιῶν ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.⁹ Βάσει αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου ὁποιαδήποτε ἐπαρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἦταν δυνατόν νά ἐνταχθεῖ στήν Ἐξαρχία, ἀρκεῖ τά δύο τρίτα τῶν κατοίκων εἴτε νόμιμα εἴτε βίαια εἴτε μέ τήν ἐξαγορά τούρκων παραγόντων ἐπιθυμοῦσε κάτι τέτοιο. Σκανδαλώδες ἐπίσης εἶναι καί τό γεγονός ὅτι μία ἀλλόθρησκη Κυβέρνηση ἴδρυσε μία νέα Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μέσα στούς κόλπους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Οἱ ἀντιδράσεις τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου ἐναντι τοῦ Ἀαλή πασᾶ γιά τίς ἀντικανονικές ἐνέργειες δέν ἔφεραν κανένα ἀποτέλεσμα. Οἱ Βούλγαροι ἀπό τήν πλευρά τούς πανηγύρισαν τό γεγονός. Στίς 14 Μαΐου 1871 ἡ Ἐθνική Συνέλευση τῶν Βουλγάρων ἐνέκρινε τόν Κανονισμό τῆς Ἐξαρχίας καί τόν παρέδωσε στήν Τουρκική Κυβέρνηση γιά ἐπικύρωση.¹⁰ Ὁ διάδοχος τοῦ Γρηγορίου, Ἀνθιμος ΣΤ' (1871-1873) πρότεινε ἕνα φιλειρηνικό σχέδιο μέ παραχωρούμενες περιοχές τῆς κυρίως Βουλγαρίας

χωρίς ὅμως κανένα ἀποτέλεσμα. Ξέσπασε ἔριδα γιά τίς ἐπαρχίες τῆς Μακεδονίας μεταξύ Ἑλλήνων καί Βουλγάρων μέ ἀποτέλεσμα καί ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση νά ἐκφράσει τήν ἀντίθεσή της γιά τό ἄρθρο 10 τοῦ Φερμανιοῦ, δηλώνοντας ὅτι δέν θά δεχθεῖ παραχωρήσεις στό χώρο τῆς Μακεδονίας. Οἱ Σέρβοι ἀπό τήν πλευρά τους δέν μποροῦσαν νά εἶναι ἱκανοποιημένοι, ὅταν ἐπαρχίες ὅπως τῆς Niska, Pitotska, Tsustendilska, Samokonska καί Veleska πού ἄνηκαν πρῖν τή διακοπή τοῦ Πατριαρχείου Πεκίου (1766) στή Σερβική Ἐκκλησία παραχωροῦνταν τώρα στή Βουλγαρικῆ Ἐξαρχία.¹¹

Ὡς Ἐξαρχος ἐξελέγη, στίς 16 Φεβρουαρίου 1872, ὁ Βιδυνίου Ἀνθιμος, ὁ ὁποῖος στίς 3 Ἀπριλίου ἔλαβε ἀπό τόν μεγάλο βεζύρη καί τό διάταγμα τοῦ διορισμοῦ του καί ἔγινε δεκτός ἀπό τό σουλτάνο. Ὁ Πατριάρχης Ἀνθιμος ἀρνήθηκε νά τόν δεχθεῖ. Ἀμέσως ἄρχισαν οἱ διορισμοί μητροπολιτῶν καί ἐπισκόπων στίς βουλγαρικές ἐπαρχίες. Μάλιστα στήν Ἐξαρχία ἄρχισαν ἀνεπίσημα νά προσαρτῶνται καί ἐπαρχίες τῆς Μακεδονίας, ἐκμεταλλεῦόμενες τήν εὐνοϊκή γι' αὐτές διάταξη τοῦ φερμανιοῦ.¹²

Ἡ διπλωματία δέν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα γιά τήν προσέγγιση τῶν δύο πλευρῶν. Ἔτσι, στίς 13 Μαΐου 1872 ἡ Τερά Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου καθαίρεσε τόν ἔξαρχο Ἀνθιμο καί ἀφόρισε τούς ὑπόλοιπους βουλγάρους ἀρχιερεῖς καί στίς 29

⁹ Ἀγγελόπουλου Αθ., ὁ. π., σσ. 418-419.

¹⁰ Γόννη Δημ., ὁ. π., σ. 143.

¹¹ Popović Radomir, Bugarska Egzarhija – Istorijsko – kanonski aspekt, Glasnik, br. 4, Beograd - April 2006, 124-133.

¹² Γόννη Δημ., ὁ. π., σ. 144.

Αυγούστου, του ίδιου έτους, συγκάλεσε τη Μεγάλη Σύνοδο στον πατριαρχικό ναό, για ν' αποφασίσει οριστικά και τελεσίδικα για τό βουλγαρικό ζήτημα. Η Σύνοδος στις 6 Σεπτεμβρίου κήρυξε τη Βουλγαρική Έξαρχία σχισματική και αποκήρυξε και καταδίκασε τόν “έθνοφυλετισμό”, διότι είναι αντίθετος μέ τή διδασκαλία του Εὐαγγελίου και τούς ιερούς κανόνες. Ταυτόχρονα καθάισε τούς Βουλγάρους κληρικούς πού είχαν έπικοινωνία μέ τούς σχισματικούς άρχιερείς και άφόρισε κάθε λαϊκό πού κοινωνούσε μ' αυτούς ή συνέπραττε.¹³ Ο “Όρος” τής Συνόδου δημοσιεύθηκε άμέσως και κοινοποιήθηκε σ' όλες τές Όρθόδοξες Έκκλησίες.¹⁴ Μέ τήν Ιστορική αυτή άπόφαση τής καταδίκης του έθνοφυλετισμού όχι μόνο από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο αλλά από τό σύνολο σχεδόν τών Όρθοδόξων Πρεσβυγενών Πατριαρχείων δηλώνεται ή βούληση τών όρθοδόξων Ιεραρχών για τή διάσωση τής ένότητας του όρθόδοξου ποιμνίου, τό όποιο μέ τήν άρχή τών έθνοτήτων και τή συγκρότηση τών έθνικών κρατών όδηγείτο σέ διαμελισμό.

¹³ Άγγελόπουλου Άθ., δ. π., σσ. 599-604.

¹⁴ “Αποκηρύττομεν κατακρίνοντες και καταδικάζοντες τόν φυλετισμόν, τούτέστι τάς φυλετικές διακρίσεις και τάς έθνικές έρεις και ζήλους και διχοστασίας έν τή του Χριστού Έκκλησία, ως αντικείμενον τή διδασκαλία του Εὐαγγελίου και τοίς Ιεροίς κανόσι τών μακαρίων πατέρων ήμών”. Άγγελόπουλου Άθ., δ. π., σ. 601. – Ο Όρος τής καταδίκης ύπεγράφη από τόν Κωνσταντινουπόλεως Άνθιμο, τόν Αλεξανδρίας Σωφρόνιο, τόν Αντιοχείας Ιερόθεο, τόν Κύπρου Σωφρόνιο. Υπογράφουν, επίσης, οί πρώην Κωνσταντινουπόλεως Άνθιμος, Γρηγόριος και Ίωακείμ μαζί μέ είκοσι πέντε (25) άκόμα άρχιερείς.

Τό Βουλγαρικό λοιπόν Σχίσμα ήταν πιά πραγματικότητα, αλλά και πληγή στο σώμα τής Όρθόδοξης Έκκλησίας.

Η διένεξη αυτή είχε άμεσο αντίκτυπο και στο πριγκιπάτο τής Σερβίας. Ο Μητροπολίτης Βελιγραδίου Μιχαήλ Γιοβάνοβιτς (1859-1881 & 1889-1898) παρακολουθούσε προσεκτικά τές εξελίξεις, γιατί στις Έπαρχίες πού αποτελούσαν τό αντικείμενο τής έλληνο-βουλγαρικής διενέξεως ζούσαν και πολυάριθμοι Σέρβοι, οί όποιοι έπρεπε νά αποφανθούν άν θά περάσουν στο πλευρό τής Έξαρχίας άρα και τών Βουλγάρων ή του Οικουμενικού Πατριαρχείου άρα και τών Έλλήνων, κάτι όμως πού φαίνεται ότι δέν τούς ικανοποιούσε. Προς τό Μητροπολίτη Βελιγραδίου άπευθύνονταν μέ διάφορες έπιστολές και οί δύο πλευρές και ο Μητροπολίτης μέ τή σειρά του άπαντούσε προσπαθώντας άφενός νά ικανοποιεί και τές δύο πλευρές, διατηρώντας κατ' αυτόν τόν τρόπο τές Ισορροπίες και άφετέρου νά λύσει μέσα απ' αυτήν τή διαμάχη και τό σερβικό εκκλησιαστικό ζήτημα. Τό περιοδικό “Pravoslavije” (Όρθοδοξία), πού είχε άρχίσει τήν περίοδο αυτή νά κυκλοφορεί στο Βελιγράδι, δημοσίευε διάφορες ειδήσεις πού σχετίζονταν μέ τή Βουλγαρική Έξαρχία αλλά και διάφορα κείμενα Έγκυκλίων έπιστολών. Τό σερβικό κράτος και ή Έκκλησία του, ένδιαφέρονταν άμεσα για τήν τελική έκβαση τής διενέξεως, επειδή από τήν έκβαση αυτή έξαρτώνταν και ή ίδια ή θέση του σερβικού λαού, πού ζούσε σ' αυτές τές περιοχές.

Οί Βούλγαροι τήν περίοδο αυτή έκτός από τήν Κωνσταντινούπολη, στην όποία διέθεταν ένα Ισχυρό έθνικό και πολιτιστι-

κό κέντρο είχαν και ένα παρόμοιο στο Βουκουρέστι. Μάλιστα κατά την πραγματοποίηση των ιδεών τους ήρθαν έγγύτερα προς τους Σέρβους και ήταν πρόθυμοι να αναπτύξουν κοινή δράση μ' αυτούς. Είναι γνωστό άλλωστε ότι Σέρβοι και Βούλγαροι υπέγραψαν στο Βουκουρέστι, το 1867, μία σύμβαση, μία συμφωνία για την ίδρυση Σέρβο-Βουλγαρικού κράτους ή Νοτιοσλαβικής αυτοκρατορίας. Αυτό το κείμενο έμεινε γνωστό με την ονομασία ή **“Εγκάρδια συμφωνία”**.¹⁵ Στο κείμενο αυτής της συμφωνίας, που άποτελείται από δεκαεννέα (19) σημεία, το άρθρο έννεα (9) ασχολείται και με το ζήτημα της θρησκείας στο κοινό Σερβο-Βουλγαρικό κράτος και συγκεκριμένα αναφέρει: «Ο θρησκευτικός νόμος των Σερβο-Βουλγάρων είναι ορθόδοξος». Επίσης, το άρθρο 10 λέει: «Ο Πατριάρχης των Σερβο-Βουλγάρων θα είναι ανεξάρτητος με δικαιώματα που θα απορρέουν από το παρελθόν, επομένως, και η Ιεραρχία θα είναι ανεξάρτητη και λαϊκή, ή Αρχιερατική Σύνοδος όμως θα είναι πάντα μικτή. Οί Έπισκοπές και οί διοικητικές υπηρεσίες θα ανταποκρίνονται στον άριθμό του πλειοψηφούντος πληθυσμού, καθώς και τό δικαίωμα χρήσεως της γλώσσας και της διαλέκτου. Τά δέ μέλη της Συνόδου θα προτείνουν τους υποψήφιους επισκόπους στη λαϊκή έξουσία, ή όποία με τή σειρά της θα έγκρινει τήν έκλογή, έχοντας υπόψη της τή γλώσσα και τή διάλεκτο των υποψηφίων». Στο ίδιο άρθρο γίνεται λόγος και σέ ότι άφορα τίς δυό Έκκλησίες και τό δικαίωμα που άπορρέει από τό παρελθόν, πράγμα που ύπονοεί τήν ύπαρξη, στο

¹⁵ Popović Radomir, δ. π., σ. 127.

Μεσαίωνα, Πατριαρχείου ως αυτόδιάθετου και ανεξάρτητου εκκλησιαστικού καθιδρυμάτων τόσο στους Σέρβους όσο και στους Βουλγάρους. Έδώ και οί δυό πλευρές αναφέρονται στη μακράνιση ύπαρξη του ένιαίου εκκλησιαστικού οργανισμού και στους δυό λαούς, άσχετα από τό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Αυτό που τονίζεται ιδιαίτερα έδώ, είναι ότι ή σύνθεση της Αρχιερατικής Συνόδου θα είναι μικτή, θά άποτελείται και από Σέρβους και από Βουλγάρους άρχιερείς, ένώ ή εκκλησιαστική διοίκηση και ή άρχή στις Έπισκοπές θά σχηματίζεται άνάλογα με τή σύνθεση, τήν πλειοψηφία του πληθυσμού. Σύμφωνα με τήν ίδια άρχή προβλέπεται και ή έκλογή των επισκόπων. Βάσει αυτής της συμφωνίας του Βουκουρεστίου και οί δυό πλευρές αναγνώριζαν τόν Σέρβο πρίγκιπα Μιχαήλ Όμπρένοβιτς ως τόν κανονικό διάδοχο. Λίγο άργότερα, τό ίδιο αυτό κείμενο συμπληρώθηκε και με δρισμένες άλλες νέες και πιο συγκεκριμένες διατάξεις.

Τό συγκεκριμένο κείμενο αυτής της “Εγκάρδιας συμφωνίας”, δέ χρειάζεται κάποιο ειδικό σχόλιο. Οί Βούλγαροι θεωρούσαν τήν τότε εκκλησιαστική κατάσταση ως προσωρινή λέγοντας ότι αυτή ή κατάσταση άποτελεί καρπό των δσων έπέβαλλε ό οθωμανικός ζυγός. Έτσι, διαπιστώνουμε με αυτή τή γρήγορη άναφορά μία σλαβική συναίνεση, μία προσπάθεια για ένωση Σέρβων και Βουλγάρων χωρίς όμως έπιτυχία, διότι μετά τό θάνατο του πρίγκιπα Μιχαήλ Όμπρένοβιτς (1868), άπορρέθηκε και ή ιδέα για τήν ύπαρξη κοινου κράτους και συνεπώς και ή ιδέα για ύπαρξη μίας κοινής ορθόδοξης

Εκκλησίας. Όμως στην ξεωτεδική πολιτική των εθνοπαϊκῶν κερτων ἔρχισε νά δίνεται ὄλο καί μεγαλύτερη σημασία στους Βουλγάδους. Συνέπεια αὐτῆς τῆς ὑποστηρίξεως εἶναι ἡ δημιουργία τῆς μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (19-2-1878)¹⁶, πού ἔπεται βεβαίως χρονικά τῆς ἰδρύσεως τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἡ ποία δῆμος σηματοδότησε τῆ πα- γδαία ἐθνογένεση καί ἐθνοκρατική συγκρότηση, διότι ὁ Ἐξαρχος αὐτοπροδοιολιζόταν ὡς Βουλγαρος καί ἡ ἀρτολογία τοῦ βουλγαρόφωνου πληθυσμοῦ ἀπό τό Πατριαρχεῖο καί ὁ συ- στοιγισμός του μέ τήν Ἐξαρχία τόν δόηοῦσε σέ ἐθνική αὐτοσυνειδησία.

Δυό χρόνια πρῖν τήν ἰδρυση τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ὁ Μητροπολίτης Βελιγραδίου Μιχαήλ στήν πρώτη ἐπιστολή τοῦ πρὸς τόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριο ΣΤ' (1835-1840 & 1867-1871), στίς 10 Μαΐου 1869, ἀναφέρει μεταξύ ἄλλων καί τά ἑξῆς: "...Ὅπως εἶδαμε, δὲν ἐπῆλθε μία ἥραση καί δικαίη λύση σχετικά μ' αὐτήν τήν τόσο σημαντική ὑπόθεση, ἀλλά, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, στίς θεῖες ὑποθέσεις ἀναμίχθηκαν καί τὰ ἀνωώπινα πᾶθη, καί ἔτσι τό ἐκκλησιαστικό αὐτό ζήτημα με- ταφέρθηκε σὲ πολιτικό πεδίο, πρᾶγμα γιά τό ποιο ἐκφράζουμε τῆ λύπη μας".¹⁷ Ὁ Μητροπολίτης ἔχει πλήρη γνώση τοῦ γεγονότος διὸ ἀναμίχθηκαν τὰ καθαῶς ἐθνικά συμφέρο- ντα πού δὲν εἶχαν καμία σχέση μέ τήν Ἐκκλησία. Γιὰ αὐτό στη

συνέχεια τῆς ἐπιστολῆς τονίζει καί τά ἀκόλουθα: "Τασσόμαστε ὑπὲρ τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, πρᾶγμα πού θά τό καταφέρουμε μόνο, ἂν διατηρήσουμε τήν ἀγάπη ἀνάμεσα στους ὀρθόδοξους λαούς... Σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τῆ διοικητικῆ πλευρᾶ τῆς Ἐκκλησίας, θεωροῦμε διὸ αὐτῆ μορεῖ νά ἀναπτύσσεται ἀνάλογα ἀπό τίς ἀνάγκες τῆς καί ἡμεῖς πρέπει νά δώσουμε τῆ συγκεκριμένη μας στήν ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ νά ἔχει δικούς του ἀρχιερεῖς..."¹⁸ Γιὰ τό Μητροπολίτη Βελιγραδίου, ὅπως φαίνεται, μεγαλύτερη σημασία ἔχει ἡ διατήρηση τῆς ἐνότητος. "Ὅμως σὲ τέλος ὑποστηρίζει τῆ βουλγαρικῆ πλευρᾶ καί θεωρεῖ νόμιμα τὰ αἰτήματά τῆς.

Ἡ δεύτερη ἐπιστολή τοῦ Μητροπολίτη Μιχαήλ πρὸς τόν Πατριάρχη Γρηγόριο ἑστάλη, στίς 14 Δεκεμβρίου 1870, ὅταν ἦδη ἡ Ὑψηλὴ Πύλη εἶχε ἐκδώσει τό φιλικόνι γιά τήν ἰδρυση τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Ἐδῶ, στήν ἐπιστολή αὐτῆ, ὁ Μητροπο- λίτης ἑξερτάζει αὐτό τό ζήτημα ἀπό κοινού μέ τοὺς ὑπόλοιπους Ἐπισκόπους καί ἀναφέρει στόν Πατριάρχη τέσσερα σημεῖα:¹⁹ 1) "Δυστυχώς, ἡ εἰρήνη ἑσπασε ἐπειδὴ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία δὲν κα- νήθηκε ἐγκαίρως σὲ νόμιμα αἰτήματα τοῦ ὀρθόδοξου βουλγαρικού λαοῦ". Ἐπίσης, σὲ κείμενο τῆς ἰδίας Ἐπιστολῆς ὁ Μητροπολίτης παραδέχεται διὸ "οἱ ἡγέτες τοῦ βουλγαρικού λαοῦ ἔκαναν λάθος πού χρησιμοποίησαν ὀρισμένα ἀνεπίτρεπτα μέσα γιά τήν πραγματοποίηση τῶν στόχων τους".

¹⁶ Βλαγκόπουλος Βλάσης, Συνθήκες σταθμοὶ τῆς ἱστορίας, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 77-80.

¹⁷ Ρορονιέ Radomir, ὁ. π., σ. 127.

σελ. 14

¹⁸ Ρορονιέ Radomir, ὁ. π., σ. 128.

¹⁹ Τὰ σημεῖα τῆς ἐπιστολῆς βλ. Ρορονιέ Radomir, ὁ. π., σ. 128.

Συνεπώς, ο Μητροπολίτης παρατηρεί, πρώτα, τό λάθος του Οικουμενικού Πατριαρχείου που δέν άντέδρασε έγκαίρως και στή συνέχεια ο Ίδιος δέν κατακρίνει τήν Έκκλησία των Βουλγάρων, που φέρε και αυτή εύθύνη, αλλά τους ήγέτες του βουλγαρικού λαού που αποκτούσαν τήν άνεξαρτησία χρησιμοποιώντας μή έκκλησιαστικά μέσα. 2) Ο Μητροπολίτης έναντιώνεται στήν άπόφαση τής Υψηλής Πύλης νά λύσει τό έκκλησιαστικό ζήτημα χωρίς τή συγκατάθεση τής Έκκλησίας. Ο Ίδιος τονίζει ότι ή πολιτική έξουσία και στή δεδομένη περίπτωση άλλόθρησκη δέν μπορεί νά επικυρώσει και νά έγκρίνει μία λύση που υπάγεται στού έκκλησιαστικούς κανόνες. 3) Ο Μητροπολίτης άναφέρει ότι άν ή μελλοντική σύνοδος έχει σκοπό νά λύσει αυτήν τήν άνεπιθύμητη κατάσταση τότε ο Ίδιος τάσσεται υπέρ τής πραγματοποιήσεως αυτής τής συνόδου. 4) Ο Μητροπολίτης προτείνει στόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γεηόργιο ΣΤ΄ νά καταβάλλει κάθε προσπάθεια, ώστε νά έπιτευχθεί κάποια άμοιβαία συμφωνία μέ τους Βουλγάρους στό πνεύμα των άγιων κανόνων. Στο τέλος τής ίδιας επιστολής, ο Μητροπολίτης Βελιγραδίου μπαίνει και στήν πραγματική ούσία του προβλήματος για τους Σέρβους και τά προβλήματα που οι Ίδιοι άντιμετώπιζαν από τήν ίδρυση τής Βουλγαρικής Έξαρχίας και παρακαλεί, ώστε νά έχουν και αυτοί τους δικούς τους Έπισκόπους, σερβικής καταγωγής, στή Βοσνία, στήν Έρζεγοβίνη και στήν Παλιά Σερβία. Έδώ όμως είναι τό παράδοξο διότι ένώ θέλει νά κρατήσει τίσ Ισορροπίες, μεταξύ των δύο πλευρών, στήν ούσία ύποστηρίζει τήν πλευρά των

Βουλγάρων. Στήν πορεία όμως θά διαπιστώσουν ότι από τήν ίδρυση τής Βουλγαρικής Έξαρχίας δέν μπορούν νά είναι ίκανοποιημένοι, όταν έπαρχίες όπως τής Niska, Pirotska, Tsustendilska, Samokovska και Velezka που άνηκαν πριν τή διακοπή του Πατριαρχείου Πεκίου (1766) στή Σερβική Έκκλησία παραχωρούνταν τώρα στή Βουλγαρική Έξαρχία.

Από τό έπίσημο έγγραφο τής περιόδου φαίνεται ότι ή κατάσταση για τους Σέρβους που ζούσαν στο χώρο τής Βουλγαρικής Έξαρχίας επιδεινώθηκε ραγδαία κατά τό δεύτερο εξάμηνο του 1872. Έκ μέρους τής σερβικής κυβερνήσεως ο Γιόβαν Ρίσιτις λέει ότι οι άδικίες που διαπράττουν οι Βούλγαροι εις βάρος του σερβικού λαού άναγκάζει τους Σέρβους νά ταχθούν στο πλευρό του Πατριαρχείου, “έμεις θά άποφανθούμε δημόσια υπέρ του Πατριαρχείου, άν αυτοί (οι Βούλγαροι) δέν άποσυρθουν από τήν Παλιά Σερβία.”²⁰ Σέ άλλη επιστολή ο Ρίσιτις, στις 13 Δεκεμβρίου 1872, συμβουλεύει τό διπλωμάτη Φ. Χρίστιτς νά επισκεφθεί τόν Οικουμενικό Πατριάρχη και νά προσπαθήσει νά τόν πείσει, ώστε νά κλείσουν από κοινού τίσ πόρτες εισόδου για τους Βουλγάρους επισκόπους στήν Παλιά Σερβία. “...Οί Έλληνες έπίσκοποι δέν είναι δημοφιλείς εκεί και για αυτό άς προσπαθήσει ο Πατριάρχης νά όρίσει για επισκόπους άξιους Σέρβους, ώστε νά τους άντιπαραθέσει στους Βουλγάρους και έμεις παρέχουμε τίσ έγγυήσεις ότι τό κύρος του Πατριάρχη θά διαφυλαχθεί εκεί.”²¹ Οί Ίδιοι λένε ότι

²⁰ Popović Radomir, ό. π., σ. 132.

²¹ Popović Radomir, ό. π., σ. 132.

ή θέση των Σέρβων στην Παλιά Σερβία ήταν δύσκολη γιατί βρίσκονταν αποκλεισμένοι ανάμεσα σε Έλληνες και Βουλγάρους. Οι ίδιοι υποστηρίζουν ότι προσπάθησαν να παραμείνουν ουδέτεροι αλλά από τη σχετική βιβλιογραφία και την επιστολογραφία της περιόδου διαπιστώνουμε ότι ήθελαν να πείσουν τους Βουλγάρους και μάλιστα να προτείνουν οι ίδιοι στο Βούλγαρο Έξαρχο, σερβικής καταγωγής υποψήφιους για επισκόπους τους οποίους θα χειροτονούσε αυτός. Από επιστολή, στις 18 Ιανουαρίου 1873, της οποίας απόσπασμα δημοσιεύει ο καθηγητής Ιστορίας Radomir Popović, διαπιστώνουμε ότι οι Σέρβοι διατηρούσαν στενές σχέσεις και με τις δύο πλευρές, πιθανόν σε μία προσπάθεια για εξεύρεση λύσεως του δικού τους εκκλησιαστικού ζητήματος στην Παλιά Σερβία και στις άλλες περιοχές. "Υπό τις παρούσες συνθήκες ή θέση μας είναι δύσκολη. Και οι μὲν και οι δὲ ἔχουν τὴν ἐξουσία ἐπὶ ὀρισμένου τμήματος τοῦ λαοῦ μας, γιὰ αὐτό, και οἱ δύο μποροῦν νὰ μᾶς προξενήσουν ζημία και εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ μὴ διακόψουμε τὶς σχέσεις μας μαζί τους. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔκαναν τίποτα γιὰ μᾶς μέχρι σήμερα, τουναντίον ἀνέτρεψαν και τὸν ἐπίσκοπο Πριζρένης... Ἄν μποροῦμε νὰ ποῦμε ότι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν κάνει τίποτα τό καλό γιὰ μας, τότε ἐξίσου μποροῦμε γὰ ποῦμε ότι και οἱ Βούλγαροι κάνουν τό ἴδιο κακό εἰς βάρος μας, ἐνῶ ὁ Ἐξαρχος δίνει διαβεβαιώσεις πού πρέπει ὅμως νὰ εφαρμοστοῦν στὴν πράξη, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν ἀπόδειξη τῆς βουλγαρικῆς εὐλικρίνειας".²²

²² Popović Radomir, ὁ. π., σ. 132.

Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν ἡ κυβέρνηση τοῦ πριγκιπάτου τῆς Σερβίας και ἡ τοπική Ἐκκλησία παρακολουθοῦσαν τὴν κατάσταση στὴν ὁποία βρισκόταν ὁ σερβικός λαός στο χωρὸ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους δὲν ἔδωσαν ιδιαίτερη σημασία στο Σχίσμα και σ' ὀρισμένα μέρη μάλιστα οἱ πιστοὶ τό ὑποδέχθηκαν μὲ χαρά. Τό κίνημα εἶχε λάβει ἔθνικό χαρακτήρα. Τό Βελιγράδι ὅμως κατέβαλε προσπάθειες, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσει, γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν Σέρβων πού ζοῦσαν σ' αὐτὴν τὴν περιοχή, τὰ σχολεῖα, τοὺς διδασκάλους και τοὺς ἱερεῖς. Ἡ καμπή στο ζήτημα αὐτό ἐπῆλθε τό ἔτος 1878, ὅταν βάσει τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου (6-7-1878)²³ περιορίστηκαν τὰ ὄρια τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου και περιοχὲς ὅπως τῆς Νύσσης τοῦ Πίροτ και τὰ Βράνια, δόθηκαν στὴ Σερβία. Ἀπ' αὐτὲς τὶς περιοχὲς ἀποσύρθηκαν οἱ Βούλγαροι ἐπίσκοποι, ἱερεῖς και διδάσκαλοι και στὴ θέση τοὺς ἤρθαν Σέρβοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ συμπαράσταση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κέρδιζαν συνεχῶς ἔδαφος και στὶς μητροπόλεις Σκοπίων και Δεβρών-Βελισσοῦ. Ἀπὸ τότε ἔως και τό 1912 οἱ δραστηριότητες τῆς Ἐξαρχίας ἄρχισαν νὰ περιορίζονται ὄλο και περισσότερο και ἰδιαίτερα μετὰ τό Β' Βαλκανικό πόλεμο λόγω τῆς ἀπώλειας ἐδαφῶν. Ἐτσι, μετὰ τὴ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου (28-7-1913)²⁴ οἱ ἐπαρχίες Ἀχρίδας, Βιτωλίων, Δεβρών, Βελισσοῦ και Σκοπίων περιῆλθαν στὴ δικαιοδοσία τῆς Σερβικῆς

²³ Βλαγκόπουλος Βλάσης, ὁ. π., σσ. 81-89.

²⁴ Βλαγκόπουλος Βλάσης, ὁ. π., σσ. 126-137.

Ἐκκλησίας. Λίγα χρόνια αργότερα, τὸ 1922, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἐπικύρωσε τὴν ἔνωση τῶν διαφόρων τμημάτων καὶ ἐξέδωσε τὸ Συνοδικὸ Τόμο "περὶ Ἀνασυστάσεως τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου"²⁵

Ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία βρισκόταν σέ σχῆμα περισσότερο ἀπὸ ἐβδομήντα χρόνια, μέχρι καὶ τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου. Στὸ νέο κράτος τῆς Βουλγαρίας εὐθιμίστηκε καὶ τὸ ἔκκλησιαστικὸ ζήτημα, ἀφοῦ ἐπιτεύχθηκε πρῶτα ἡ συνεννόηση μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἔτσι, στίς 19 Φεβρουαρίου 1945 ἐγίνε ἡ ἄρση τοῦ Σχίσματος καὶ λίγες ἡμέρες αργότερα στίς 22 Φεβρουαρίου ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὁ Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος μὲ τὸν ὁποῖο παραχωρήθηκε τὸ Αὐτοκέφαλο στὴ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία. Μὲ αὐτὴν τὴν πράξη ἐπιτεύχθηκε ἡ ἔκκλησιαστικὴ συμφιλίωση μετὰ ἀπὸ ἐβδομήντα τρεῖς χρόνια (1872-1945), ἡ ὁποία ἐπῆλθε ἀφοῦ ὁ νεοεκλεγείς Ἐξαρχος τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας Στέφανος, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη στίς 21 Ἰανουαρίου 1945, ἐξέφρασε τὴ λύπη του πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο λόγω τῆς εἰς ἑξῆς καὶ ἔστειλε τριμελὴ ἀντιπροσωπεῖα στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ σκοπὸ τὴν εἰρήνευση. Τότε ἡ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μὲ πνεῦμα ἀγάπης, ἔλαβε τὴν ἀπόφαση νὰ ἄρει τὸ Σχῆμα καὶ νὰ ἀναγνωρίσει τὸ αὐτοκέφαλο τῆς Βουλγαρικῆς

²⁵ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια (ΕΑ), ἔτος ΜΒ, ἀρ. 14, 9 Ἀπριλίου 1922, σσ. 165-166. & ΕΑ, ἔτος ΜΒ, ἀρ. 15, 16 Ἀπριλίου 1922, σσ. 170-171.

Ἐκκλησίας, ἐπικεφαλῆς τῆς ὁποίας δόστηκε ἡ Σύνοδος τῶν Ἀρχιερέων, μὲ προεδρεύοντα Ἐξαρχο.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βενιαμὴν ἐνημέρωσε, γιὰ αὐτὸ τὸ ἀξιόλογο γεγονός, μὲ Ἐπιστολὴν ὑπ' ἀριθμὸν 72, στίς 15/2 Δεκεμβρίου 1945, τὸ Σέρβο Πατριαρχεῖο Γαβριήλ Ντόζιτς. Στὴν Ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀπάντησαν τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Σερβικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ Μητροπολίτη Σκοπίων Ἰωσήφ Σνιζιονίε, ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Γαβριήλ δὲν εἶχε ἐπιστρέψει ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἐξορία.

Τὸ Μάιο τοῦ 1953 ὑπῆρξε ἄλλη μία ψύχρανση τῶν σχέσεων μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Συγκεκριμένα ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἀνακήρυξε αὐθαίρετα χωρὶς τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἱεροῦ τὸν νεοεκλεγέντα μητροπολίτη Σόφιας καὶ Ἐξαρχο πάσης Βουλγαρίας Κύριλλο σὲ Πατριάρχην. Τελικὰ κατὰ τὴν Α' Πανορθόδοξο διάσκεψη στὴ Ρόδο, τὸ 1961, ὁ Κύριλλος ζήτησε τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀθιναγόρα, ὁ ὁποῖος καὶ τοῦ ἀπένευμε τὸν τίτλο τοῦ Πατριάρχου. Ἔτσι, δόθηκε λύση καὶ σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα καὶ ἀναθεωρήθηκαν οἱ σχέσεις τῶν δυὸ Ἐκκλησιῶν.